

Ярошевська Т. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії України
Дніпровського державного технічного університету

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

WAYS OF IMPROVEMENT OF THE LEGISLATION OF UKRAINE IN THE SPHERE OF PROTECTION OF THE RIGHTS TO GEOGRAPHICAL INDICATIONS UP TO EUROPEAN STANDARDS AND THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU

У статті розглянуто проблемні питання приведення інституту географічних зазначень України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів.

Ключові слова: географічне зазначення, Угода про асоціацію, правова охорона, європейські стандарти, механізм охорони.

В статье рассмотрены проблемные вопросы приведения института географических указаний Украины в соответствие с законодательством ЕС и Соглашением об ассоциации между Украиной и ЕС. Предложены пути совершенствования законодательства Украины в сфере охраны прав на географические указания к европейским стандартам.

Ключевые слова: географическое указание, Соглашение об ассоциации, правовая охрана, европейские стандарты, механизм охраны.

Problematic issues of alignment of institute of geographical indications of Ukraine with the legislation of the EU and the Association Agreement between Ukraine and the EU are discussed in the article. Ways of improvement of the legislation of Ukraine in the sphere of protection of the rights to geographical indications up to European standards are offered.

Key words: geographical indication, Association Agreement, legal protection, European standards, mechanism of protection.

Постановка проблеми. Географічне зазначення походження сільськогосподарської та харчової продукції активно використовується у країнах-членах ЄС як ефективний та важливий інструмент індивідуалізації виробників з метою привернення підвищеної уваги споживачів до продовольчих товарів. У зв'язку з беззаперечною цінністю виключних прав на географічне зазначення, наразі постає комплекс проблемних питань щодо адаптації законодавства України у сфері охорони прав на такі зазначення до європейських стандартів.

Прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів ЄС під час розробки нових вітчизняних законопроектів. Такий підхід встановлено на вимогу країн-членів ЄС. Отже, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони об'єктів права промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а отже, й необхідністю дотримання всіх його стандартів і норм щодо охорони таких об'єктів [1, с. 36].

Здійснюючи гармонізацію законодавства, Україна зобов'язана враховувати, що цей процес має переважно односторонній характер, адже не передбачає здійснення взаємних кроків сторін з узгодження їхніх правових норм, а стосується тільки змін у законодавстві для його гармонізації з нормами права ЄС [2, с. 18].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теоретичному аспекті правовідносини у сфері

охорони прав на географічні зазначення досліджувались недостатньо. Так, на сучасному етапі в Україні на рівні монографічних та періодичних статей цивілістів та інших науковців досліджувались тільки окремі аспекти правового регулювання цієї сфери. Особливо варто відзначити роботи сучасних українських дослідників: Г. Андрошука, Ю. Бошицького, Д. Крисанова, Г. Михайлюк, О. Орлюка, Л. Ряблякової, О. Святоцького, Р. Шишки.

Постановка завдання. Роботи зазначених вище авторів заклали підґрунтя для вивчення широкого кола напрямків у сфері права промислової власності. Проте кількість наукових праць, що безпосередньо стосуються питання пошуку механізмів для вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до рівня європейських стандартів, є незначною. Тож можна зробити висновок, що завдання розробити теоретичні аспекти та практичні дієві механізми з урегулювання цивільно-правових відносин щодо охорони прав на такі об'єкти промислової власності в Україні є актуальним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року (далі – Угода про асоціацію між Україною та ЄС) [3], укладеною з метою сприяння поступовому зближенню сторін, а також із метою запровадження умов для посилення економічних і торговельних відносин, що вестимуть

до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, передбачено створення асоціації між Україною та ЄС. Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяла стабілізації позицій сільськогосподарських продуктів і харчової продукції на ринках ЄС. Однак загострилися проблемні питання гарантування безпечності та якості продукції, підвищення її конкурентоспроможності в «єдиному нормативному просторі» Україна – ЄС.

Вирішення цього питання вбачається у запровадженні державного ринкового нагляду та правового захисту географічного маркування української продукції, згідно з європейською моделлю. Для першого напрямку практично сформована нормативно-правова база, що поетапно впроваджується на практиці. Другий напрям має виключно національний формат і не відповідає європейським вимогам [4, с. 23].

Так, у п. 1 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначається обсяг охорони географічних зазначень. За національним законодавством, охорона прав на географічні зазначення врегульовується ч. 3 ст. 23 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [5]. Таким чином, можна зробити висновок, що охорона прав на географічні зазначення (за національним законодавством) відповідає п. 1 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і про це йдеться у п. 1 ст. 202 зазначеної Угоди.

Окремої уваги заслуговує вирішення питання щодо охорони схожих (омонімічних) назв, і про це йдеться у п. п. 3, 4 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. На думку авторів [6, с. 50], зазначене положення могло б відкрити дискусію щодо продовження використання кириличного варіанту багатьох назв продуктів, назви яких пов'язані з певним регіоном, проте в Україні сприймаються більшою мірою як видові назви (наприклад, «Шампанське»).

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, досить жорсткими є процедури щодо неправомірно маркованого товару, при цьому коло можливих правопорушень значно розширюється, що практично унеможливує зловживання правами на географічні зазначення, і це доречно. Вилучення неправомірно маркованих партій товару, імовірно, стануть однією з перших ознак застосування цієї Угоди в Україні.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить близько 3 тисяч географічних зазначень, що охороняються відтепер і на території нашої держави. При цьому Угодою не встановлено обмежень щодо їх охорони виключно у двосторонніх правовідносинах Україна – ЄС. Підписуючи Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, наша держава погодилась узагалі припинити неправомірне використання вказаних географічних зазначень.

Варто відзначити, що для припинення неправомірного використання найбільш уживаних в Україні захищених географічних зазначень ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено деся-

тирічний перехідний період, протягом якого можна правомірно вживати географічні зазначення для маркування та презентації визначених продуктів, що походять з України: а) Champagne; б) Cognac; в) Madera; г) Porto; е) Jerez/Xeres/Sherry; ф) Calvados; г) Grappa; з) Anis Portugues; и) Armagnac; j) Marsala; к) Malaga; л) Tokaj.

Таким чином, в Україні доведеться змінити найменування більш ніж половини виноробної продукції, що виробляється в Україні. Саме це і стало причиною запровадження 10-річного перехідного періоду.

Семирічний перехідний період передбачається для використання географічних зазначень для позначення та презентації визначених продуктів, що походять з України: а) Parmigiano Reggiano; б) Roquefort; в) Feta.

Відповідно до п. 1 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, продукція, що була виготовлена до набрання чинності цієї Угоди, може вільно продаватися доти, доки не закінчиться на складі.

Так, Адміністративна колегія Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України, розглянувши матеріали справи № 127 – 03 / 09.13 [7] про порушення дочірнім підприємством «Мілкіленд-Україна» (далі – ДП «Мілкіленд-Україна») законодавства про захист економічної конкуренції та подання про попередні висновки у справі від 20 липня 2016 року № 73 / ПС – 02 – 05, встановила:

Київським міським територіальним відділенням Антимонопольного комітету України (далі – КМТВ АМКУ) в одній з торговельних мереж міста Києва було виявлено реалізацію сиру м'якого «Рокфор» під торговельною маркою «Добряна», який виготовляється приватним підприємством «Рось» (далі – ПП «Рось») на замовлення ДП «Мілкіленд-Україна».

За інформацією, наданою ДП «Мілкіленд-Україна», цей сир виробляється відповідно до технічних умов на підприємстві ПП «Рось», що пов'язано відносинами контролю з ДП «Мілкіленд-Україна». Технічні умови погоджені із заступником Головного Державного санітарного лікаря України та зареєстровані Всеукраїнським державним науково-виробничим центром стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів 30 квітня 2004 року за № 081 / 028814.

У вищезазначених Технічних умовах вказано, що вони поширюються на сири м'які та м'які з наповнювачами, зі спеціями, з ароматизаторами, які вироблені з пастеризованого коров'ячого молока шляхом сквашуванням бактеріальною закваскою, з наступною спеціальною обробкою, з додаванням або без додавання культур благородної плісняви, наповнювачів, спецій та їх сумішей, ароматизаторів. У вищезазначених Технічних умовах наведено асортимент та назви окремих видів м'яких сирів, у тому числі, в них міститься назва м'якого сиру «Рокфор».

Традиційно сир «Рокфор» виготовлявся з сирого овечого молока, і робили його тільки в одному місці – у районі історичної провінції Руєрг у Франції. На

сьогодні у всій Європі сир Рокфор має знак захисту місця походження (АОС), що підтверджується сертифікатом, виданим підрозділом Міністерства сільськогосподарства Франції, а умови його виробництва чітко викладені в окремих документах від 22 січня 2001 р. та 17 травня 2005 р. Таким чином, у країнах ЄС назва сиру «Рокфор» гарантує те, що сир виготовлений виключно в межах відповідної території із суворим дотриманням встановлених правил виробництва, що вказують на його походження, а також на якість і характеристики цього сиру.

Враховуючи наведене, розпорядженням адміністративної колегії КМТВ АМКУ від 13 вересня 2013 № 178 / 03 – р було розпочато розгляд справи, у зв'язку з наявністю в діях ДП «Мілкіленд-Україна», під час маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор», ознак порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, передбаченого статтею 151 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [8], у вигляді поширення інформації, що вводить в оману.

У ході розгляду справи № 127 – 03 / 09.13, під час всебічного аналізу матеріалів справи та відповідних документів, Відділенням встановлено:

Вимоги щодо назви продукції передбачені Технічним регламентом щодо правил маркування харчових продуктів, затвердженим Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28. 10. 2010 № 487 (далі – Регламент). Відповідно до п. 7 Регламенту, крім іншого, назва харчового продукту повинна відповідати назві, установленій нормативно-правовими актами, а в разі їх відсутності – установленій нормативними документами, а також розкривати природу продукту.

Наразі чинне законодавство України не містить нормативно-правових актів, якими було б встановлено назву сиру «Рокфор» та зазначено його склад. Зареєстровані на сьогоднішній день державні стандарти на м'який або твердий сир не містять положень, де було б зазначено назву «Рокфор» і визначено, що такий сир є традиційним. Разом із тим, окремі вимоги до виробництва певних видів м'яких сирів встановлені такими нормативними документами, як ДСТУ 4395:2005 «Сири м'які. Загальні технічні умови» та ТУ У 15.5-24255176-010-2004 «Сири м'які та сири м'які з наповнювачами, зі спеціями, з ароматизаторами. Технічні умови». Відповідно до вищезазначених нормативних документів, в Україні виготовлення м'яких сирів, зокрема сиру «Рокфор», передбачено з пастеризованого коров'ячого молока.

Як зазначалось вище, відповідно до п. п. 2, 4 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, для вживання в Україні назви сиру «Рокфор» передбачено семирічний перехідний період із дати набрання чинності цієї Угоди. Положенням Угоди чітко визначено, що продукція, вироблена та маркована в Україні, що не відповідає вимогам цієї Угоди, зокрема, яка підпадає під охорону географічних зазначень (сир «Рокфор»), може продаватись на території України до закінчення на складі.

Таким чином, дії ДП «Мілкіленд-Україна» щодо маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор» не можуть бути кваліфіковані як порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, оскільки зазначена продукція відповідає вимогам відповідних нормативних документів, щої регулюють виготовлення та маркування м'яких сирів.

Враховуючи наведене, під час розгляду справи № 127 – 03 / 09.13 Адміністративною колегією Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України не виявлено обставин, які можуть свідчити про наявність у діях ДП «Мілкіленд-Україна», під час маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор», ознак порушення законодавства щодо поширення інформації, яка вводить в оману. Отже, Адміністративна колегія постановила закрити провадження у справі № 127 – 03 / 09.13 без прийняття рішення по суті у зв'язку з недоведенням учинення ДП «Мілкіленд-Україна» порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Угодою про асоціацію між Україною та ЄС встановлено досить лояльні терміни для припинення використання найбільш уживаних в Україні географічних зазначень. Проте аналіз положень про перехідний період приводить до висновку, що Україні варто невідкладно розпочати роботу з підготовки до охорони таких об'єктів права.

Проблемні питання співвідношення географічних зазначень з іншими об'єктами інтелектуальної власності є надзвичайно складними, оскільки за допомогою суміжних позначень можна досягти ефекту впізнавання товару та / або введення споживача в оману щодо його властивостей. Тому цьому питанню присвячена п. 2 ст. 203 та ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Так, у п. 2 ст. 203 визначено, що від сторони не можна вимагати охороняти географічне зазначення назви, що суперечить назві сорту рослини або породи тварини і, як наслідок, може вводити в оману споживача щодо справжнього походження продукту.

Про взаємозв'язок географічного зазначення з торговельними марками детально йдеться у ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 206 цієї Угоди, сторони відмовляють у реєстрації або визнають недійсною торговельну марку, яка відповідає будь-якій із ситуацій, що згадуються у статті 204 (1), стосовно географічного зазначення, що охороняється, для подібних продуктів, за умови, що заявка на реєстрацію торговельної марки подається після дати подання заявки про реєстрацію географічного зазначення на відповідній території.

Також положення ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підкріплені наступними нормами: по-перше, у ст. 193 цієї Угоди міститься положення про неможливість реєстрації торговельної марки, яка вводить споживача в оману щодо географічного походження товару або послуги; по-друге, у ст. 196 цієї Угоди йдеться про неможливість власнику торго-

вельної марки забороняти її використання у випадку зазначення даних, що вказують на географічне походження товарів чи послуг; по-третє, відповідно до п. 2 (б) ст. 198, торговельна марка також підлягає анулюванню, якщо після дати її реєстрації внаслідок використання торговельної марки її власником або з його дозволу щодо товарів або послуг, для яких вона зареєстрована, є імовірність введення в оману споживача, особливо стосовно характеру, якості або географічного походження цих товарів чи послуг.

Аналіз передумов формування української частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дозволяє ставити питання про неналежний рівень захисту інтересів національних товаровиробників, а підхід України до формування цієї частини Угоди є несистемним та непрофесійним. Зокрема, під час формування тексту цієї Угоди не було здійснено належної співпраці з асоціаціями тих товаровиробників, які найбільше використовують географічні зазначення: вина, сиру та мінеральних вод. Технічна частина документу, а саме, перелік географічних назв, що підлягають захисту у відповідності до Угоди, демонструє фатальну недосконалість нормотворчої техніки з української сторони [6, с. 57 – 58].

Відсутність в Україні єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень та навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення й назви, що потенційно можуть стати ними, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, наша держава сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

У нинішньому вигляді Угода про асоціацію між Україною та ЄС стосовно інституту географічних зазначень означатиме однозначні втрати для українських товаровиробників через необхідність заміни відомих назв товарів на інші. Разом із тим, цією Угодою знищується потенціал для формування тих географічних зазначень України, які дозволили б українським товаровиробникам отримати хоч будь-яку користь від існування економіко-правового інституту географічних зазначень.

З метою вдосконалення правової охорони географічних зазначень і захисту їх найменувань відповідно до європейських стандартів, автором статті запропоновано визначити наступний механізм:

1) національну законодавчо-нормативну базу у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із законодавством та практикою країн-членів ЄС у цій сфері. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдоскона-

лення цієї сфери через доопрацювання переліку охороноздатних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету. Україні варто невідкладно сформулювати Підкомітет із географічних зазначень, як це передбачено Угодою, та розпочати вдосконалення та наповнення переліку тих географічних зазначень, які ще будуть виявлені;

2) виявити та проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів, обрати найбільш прийнятні з них;

3) розробити специфікацію на продукцію, описати технологію та етапи виробництва, систематизувати основні характеристики, розкрити зв'язок між місцевими природними чинниками цієї території та споживчими властивостями продукції, з урахуванням європейського досвіду;

4) подати заявку на реєстрацію географічного зазначення походження продукції до Установи та забезпечити державну його реєстрацію;

5) після національної процедури оформлення прав на об'єкт варто сформулювати необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. Після отримання прав на географічне зазначення в єдиному просторі ЄС необхідно активно просувати цю продукцію до споживачів (за допомогою проведення рекламних компаній у країнах-членах ЄС), обґрунтовуючи особливості виробництва та унікальність споживчих властивостей цього об'єкта права.

Отже, у цілому посилення охорони права на географічні зазначення матиме позитивні наслідки як для української, так і для європейської економіки. Це сприятиме зростанню довіри та визнання продуктів, назва яких містить географічні зазначення, надасть гарантії використання справжніх товарів і призведе до зниження кількості підробок. Очевидно, що виробники, які без належної правової підстави виготовляють продукцію з використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати за рахунок підвищення цін на продукти зі зміненою назвою.

Отже, Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить умови щодо обов'язковості застосування досить суворих і непопулярних серед товаровиробників заходів, що можуть призвести до фінансових витрат або скорочення обсягів виробництва. У перспективі такі дії спрямовані на поліпшення якості та безпеки продукції. Більше того, тривалий перехідний період сприятиме поступовій адаптації до нових умов [9, с. 137].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михайлюк Г. Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору шляхом реформування вітчизняного законодавства про право комерційних позначень: Частина I – доктринальний підхід / Г. Михайлюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2014. – № 1. – С. 36 – 40.
2. Муравйов В. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / В. Муравйов, Н. Мушак // Віче. – 2013. – № 8. – С. 12 – 18.
3. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
4. Крисанов Д. Географічні зазначення походження агропромислової продукції: європейський досвід та вітчизняні перспективи / Д. Крисанов // Економіст. – 2014. – № 10. – С. 18 – 24.

5. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16. 06. 1999 № 752 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/752-14>.
6. Андрощук Г. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні / Г. Андрощук, А. Афіян // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – № 6. – С. 48 – 59.
7. Рішення адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення від 23 серпня 2016 р. / Анти-монопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=84119&schema=kyivr>.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
9. Міненко М. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами / М. Міненко, В. Матвєєв // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2014. – № 4. – С. 133–137.